

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Wilma Mårtensson

Kan återvinning ske av en misstagsbetalning som gått åter?

Condictio indebiti i strid med 4:5 KonkL

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: David Dryselius

Termin: VT 2023

Innehåll

Summary	1
Sammanfattning.....	2
Förord	3
Förkortningar	4
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och avgränsningar.....	5
1.3 Frågeställning	6
1.4 Material och metod.....	6
1.5 Forskningsläge	7
1.6 Disposition.....	7
2 Rättsläge	9
2.1 Konkursförfarandet	9
2.2 4:5 KonkL.....	10
2.2.1 Allmänt om återvinning.....	11
2.2.2 Krav på nackdel.....	12
2.2.3 Otillbörlighetsreglen.....	13
2.3 <i>Condictio indebiti</i>	16
3 Rättstillämpning	2
3.1 Rättsfall återvinning	2
3.1.1 NJA 1978 s. 194	2
3.1.2 NJA 1981 s. 562	1
3.1.3 NJA 1988 s. 94	1
3.1.4 NJA 2017 s. 882	1
3.2 Rättsfall <i>condictio indebiti</i>	1
3.2.1 NJA 1994 s. 177	1
3.2.2 NJA 1999 s. 575	1
3.2.3 UfR 2007 s. 3052 H.....	2
3.2.4 NJA 2020 s. 334	3
4 Reflektion och slutsats.....	4
4.1 Utgångspunkt.....	4
4.2 Reflektion 4:5 KonkL.....	4
4.3 Reflektion <i>condictio indebiti</i>	1
4.4 Slutsats.....	2
Källförteckning	5

Summary

A mistake rarely comes alone. One type of mistake that has resulted in a principle of its own is payments made by mistakes. A payment made by mistake can arise through several factors and can include different amounts. Everyone who has made a payment by mistake wants their money back. Therefore, there is the principle of *condictio indebiti*, which stipulates that payments by mistake must be reversed unless one of the principles exceptions is met. Many mistakes can in turn lead to a bankruptcy. Bankruptcies occur regularly and are a large part of the constant changes in the business world. When a company enters a bankruptcy, the reason is that the company ended up insolvent, which means there has been no coverage for the company's debts. In the event of bankruptcy, a bankruptcy trustee is appointed whose task it is to promote the interests of the creditors. Part of the bankruptcy trustees task is to recover any funds that the debtor took from the bankruptcy estate before the bankruptcy began. This is referred to as recovery to the bankruptcy estate.

A problematic situation that can occur is that both *condictio indebiti* and recovery can become applicable in the same situation. A company can, before the outbreak of bankruptcy, receive a mistake payment that must go back according to *condictio indebiti*. If the company pays back and then bankruptcy breaks out, the sum that has been returned can also be covered by recovery back to the bankruptcy estate. This means that the principle and the law are pitted against each other without actual practice as to which should take precedence in the specific situation. The essay is summarized with a concluding discussion of my thoughts about how a trustee who is supposed to ensure a creditor's right to a dividend can become the same person who recovers a mistaken payment from a creditor. The discussion continues about how there is an obvious deficiency in the legislation that creates the conditions for a feud between principle and law.

Sammanfattning

Ett misstag kommer sällan ensamt. En typ av misstag som har resulterat i en egen princip är misstagsbetalningar. En misstagsbetalning kan uppkomma genom flertalet faktorer och kan innefatta olika belopp. Det som är gemensamt är att alla som begått en betalning av misstag vill ha sina pengar åter. Därför finns principen om *condictio indebiti* som stadgar att betalningar av misstag ska gå åter om inte något av principens undantag är uppfyllt. Många misstag kan i sin tur leda till konkurs. Konkurser sker regelbundet och är en stor del av de konstanta förändringarna i näringslivet. När ett företag går i konkurs är anledningen att företaget hamnat på obestånd, det har alltså inte funnits teckning för företagets skulder. Vid ett konkursutbrott förordnas en konkursförvaltare som har i uppgift att främja borgenärernas intresse. En del i konkursförvaltarens uppdrag är att återvinna eventuella medel som gäldenären tagit ur konkursboet tiden före konkursutbrottet. Detta benämns som återvinning till konkursboet.

En problematisk situation blir då både *condictio indebiti* och återvinning kan bli tillämpligt efter varandra. Ett företag kan innan ett konkursutbrott erhålla en misstagsbetalning som ska gå tillbaka enligt *condictio indebiti*. Om företaget då betalar tillbaka och sedan utbryter ett konkursutbrott kan summan som betalats tillbaka även omfattas av återvinning tillbaka till konkursboet. Detta innebär att principen och lagen ställs mot varandra utan egentlig praxis om vilken som bör ha företräde i just den specifika situationen. Uppsatsen sammanfattas med en slutsats av mina tankar kring hur en förvaltare som ska säkerställa en borgenärs rätt till utdelning kan bli samma person som återvinner tillbaka en misstagsbetalning från en borgenär. Diskussionen fortsätter kring hur det finns en uppenbar brist i lagstiftningen som skapar förutsättningar för en strid mellan princip och lag.

Förord

Tre år av juristprogrammet har nu passerat. Kandidatuppsatsen är skriven och det känns som en uppvärmning inför det stundande examensarbetet. Många lärorika moment har skett på vägen till uppsatsens färdigställande som jag kommer ta med mig framöver.

Tack till mina kollegor på Trägårdh Advokatbyrå för alla givande samtal som lett fram till uppsatsens ämne. Ett stort tack ska även ges till min handledare David Dryselius som lyssnat på mina ibland spretiga idéer och gett givande råd.

Wilma Mårtensson

23 maj 2023, Landskrona.

Förkortningar

AB	Aktiebolag
HD	Högsta domstolen
Højesteret	Överinstans för domstolarna i Danmark.
IT	Insolvensrättslig Tidskrift
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
JT	Juridisk Tidskrift
KonkL	Konkurslagen (187:672)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SEB	Skandinaviska Enskilda Banken
SvJT	Svensk Juristtidning
Återvinning	Med återvinning menas i uppsatsen det förfarande när konkursförvaltaren begär att pengar som innan konkursutbrottet avlägsnats ska gå åter förutsatt att kraven i 4:5 KonkL är uppfyllda.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under de två senaste åren har jag haft förmånen att utöver mina studier arbeta extra på en advokatbyrå. Två lärorika år där jag kunnat bekanta mig med juridiken i praktiken och fått en större förståelse för de konstanta problem som uppstår i arbetslivet. Vid ett samtal runt fikabordet, den del av kontoret som ständigt erbjuder intressanta konversationer om diverse udda situationer som uppstått i de olika ärendena blev jag inspirerad. En konkurs hade strax innan sitt konkursutbrott fått 3 000 000 kr felaktigt inbetalt. Dessa medel användes till att betala av företagets skulder innan resterande medel överfördes tillbaka till företaget som felaktigt inbetalt. Förvaltaren fattade beslut om att återvinning inte skulle ske för dem medel som används för att betala av skulderna, dock uppstår frågan om inte de medel som överförts tillbaka egentligen omfattas av 4:5 Konkurslagen (KonkL) som reglerar återvinning i konkurser. Detta väckte en diskussion och en tanke om huruvida det finns en lucka i lagstiftningen för situationer likt ovan nämnda. Om situationen kan uppstå en gång kan och bör det ha skett flertalet gånger, således borde situationen regleras. Något som i nuläget inte skett och inte heller diskuterats nämnvärt.

1.2 Syfte och avgränsningar

Syftet är att åskådliggöra den lucka i lagstiftningen som följer av 4:5 KonkL när ett företag med skulder erhåller pengar på felaktigt sätt som betalas tillbaka, vilket i sin tur aktualiserar en fråga om dessa bör vara återvinningsbara enligt 4:5 KonkL.

Uppsatsen kommer behöva beröra det normala konkursförfarandet men kommer endast fokusera på 4:5

paragrafen i KonkL ingående, övriga delar berörs översiktligt. Likväl kommer principen om *condictio indebiti* behöva belysas men inte utredas i sin helhet. Uppsatsen kommer endast diskutera överföringar av fungibel egendom. Inte heller utdelning kommer omfattas av uppsatsen. Vidare avgränsas uppsatsens diskussionsförutsättningar i kapitel 4.1 och kommer endast utgå från de förutsättningar som lyfts. Uppsatsen avgränsar sig till att inte beröra de avtalsrättsliga frågor som kan uppkomma och regleras av avtalslagen.

1.3 Frågeställning

För att undersöka syftet kommer följande frågeställningar användas:

Finns det en lucka i lagstiftningen kopplat till återvinning av medel i 4:5 KonkL?

Beror denna lucka på att tolkningsutrymmet i lagtexten är viktigare än tydlighet i lagstiftningen?

1.4 Material och metod

Metoden som används är den rättsdogmatiska, med andra ord även kallad juridiska metoden.¹ Som metod tillämpas denna via en framställning av den gällande rätt som används genom uppsatsen samt ett påvisande av den gällande rättens struktur. De juridiska frågorna presenteras och belyses därför i ljuset av den traditionella rättskälleläran samt dess hierarki.² Uppsatsen utgår från den gällande rätten och tar sin utgångspunkt i dess källor men kommer vid sin reflektion och slutsats att argumentera för hur rättsläget hade kunnat utformas. Detta är dock helt naturligt för hur skulle annars vetenskapen utvecklas.³

¹ Nääv & Zamboni s.21.

² Peczenik, SvJT 2005 s.4.

³ Jareborg, SvJT 2004 s.249-250.

Materialet har i första hand utgått från de böcker som endast behandlar konkurs och återvinning. Framför allt Gertrud Lennanders bok ”Återvinning i konkurs” har använts som utgångspunkt kring de delar som berör återvinning. I resterande delar har en bred samling av material försökts användas trots det något smala områdena uppsatsen berör. Materialet består i övrigt till stor del av praxis. Åtta rättsfall presenteras för att kunna skapa en bred reflektion och argumentation av hur praxis hade kunnat tillämpas. Under uppsatsen gång publicerades en ny dom från HD, T409-22. Denna berörs inte då jag ansett att den inte tillfört något nytt för uppsatsens syfte.

1.5 Forskningsläge

Under tiden jag skrivit min uppsats har jag gjort mitt yttersta för att hitta forskning som berör både *condictio indebiti* och återvinning ihop, men utan framgång. Det är till min förvåning ett outforskat område trots att båda områden var för sig har varit väletablerade inom juridiken länge. Var för sig är båda områdena omskriva och till stor del utredda, men ihop har ingen meningsfull forskning gjorts. Mindre artiklar likt ”Misstagsbetalning och kvittning i konkurs” av Gertrud Lennander finns men dessa når ofta slutsatsen att praxis behöver etableras inom området.

1.6 Disposition

Uppsatsen startar i kapitel ett där syfte samt frågeställning preciseras. Material och metoden som ligger till grund för uppsatsen presenteras sedan. Forskningsläget berörs även kort för att ge läsaren en överblick över mängden information som finns inom ämnet. I andra kapitlet presenteras gällande rätt. Först berörs det allmänna konkursförfarandet för att ge den läsare som inte kommit i kontakt med förfarandet en grundförståelse. Kapitlet fortgår med en genomgång av konkurslagens 4:5

paragraf. Därefter bryts paragrafen ner i fyra mindre delar för att ge djupare förståelse av paragrafens uppbyggnad. Slutligen berörs principen om *condictio indebiti*. Tredje kapitlet presenterar en samling av rättsfall. Rättsfallen är uppdelade i två kategorier där den ena berör återvinning och den andra *condictio indebiti*. Fjärde kapitlet startar med en reflektion kring de rättsfall som presenterats i samband med situationen som uppsatsen berör. Kapitlet avslutas med mina slutsatser efter reflektionen och besvarande av frågeställningen.

2 Rättsläge

2.1 Konkursförfarandet

I och med ett konkursutbrott blir en gäldenär i princip ekonomiskt omyndigförklarad och kan ”inte råda över egendom som hör till konkursboet” enligt 3:1 KonkL. En konkurs tilldelas av tingsrätten vid konkursutbrottet en konkursförvaltare vars uppdrag är att ansvara för konkursboet. Konkursförvaltarens främsta uppgift är att förvalta boets tillgångar samt omvandla dessa till pengar som ska fördelas mellan konkursgäldenärerna.⁴

En konkurs förutsätter obestånd, alltså att gäldenären inte är kapabel att betala sina skulder. Detta innebär att gäldenären således är insolvent. En gäldenär kan antingen själv lämna in en ansökan till tingsrätten eller bli underrättad om att en borgenär lämnat in en ansökan till tingsrätten. Detta enligt 1:2 KonkL och 2:1 KonkL.⁵ När gäldenären försätts i konkurs förlorar denne där med rådigheten över tillgångarna i konkursboet. Av det följer att eventuella rättshandlingar som en gäldenär fattar efter konkursutbrottet inte kan åberopas mot konkursboet utan görs gällande mot gäldenären själv som blir personligt ansvarig för dessa. Enligt 3:2 KonkL binds konkursboet av alla handlingar som företagits fram till senast en dag efter att konkursbeslutet offentliggjorts. Denna frist är viktig i förhållande till konkursboets rätt att begära återvinning till konkursboet. Det finns ett flertal olika typer av återvinning i 4:6-13 KonkL. Den generella återvinningsregeln återfinns i 4:5 KonkL och består av både subjektiva samt objektiva rekvisit.⁶ Återvinning berörs vidare i kapitel 2.2.

⁴ Håstad s.97.

⁵ Millqvist s.55-56.

⁶ Håstad s.98-99.

Som redan nämnts utser tingsrätten en förvaltare för konkursboet. Denne ska ta alla borgenärers intresse i beaktning och handla för att åstadkomma en snabb och förmånlig avveckling av konkursboet.⁷ Eventuellt kan förvaltaren sälja hela verksamheten som en intakt rörelse.⁸ De eventuella tillgångar som finns ska omvandlas till kontanta medel för att sedan fördelas över de fordringar som borgenärerna anmält.⁹ Regler om förvaltarens förfarande återfinns i 7 kap KonkL. Viktiga delar är bland annat att förvaltaren ska upprätta en bouppteckning där alla tillgångars värde uppskattas, men också upprättandet av en förvaltarberättelse som ger en tydlig och noggrann bild av förvaltarens arbete, orsakerna till gäldenärens obestånd samt boets tillstånd.¹⁰

I de flesta fall räcker endast tillgångarna till att täcka de fordringarna med förmånsrätt, detta avgörs av förvaltaren som upprättar ett utdelningsförslag som översänds till tingsrätten där det kan klandras inom viss tid. För de fall då förvaltaren kan med fog anta att det kommer finnas utdelning till övriga borgenärer upprättas ett bevakningsförfarande enligt 9 kap KonkL. Under ett bevakningsförfarande ska borgenärerna bevaka sin fordran då anmärkningar kan framställas mot alla de bevakade fordringarna. Efter bevakningsförfarandet kan förvaltaren upprätta utdelningsförslaget som sedan vinner laga kraft vid tingsrätten varpå utdelningen kan ske och konkursen sedan avslutas genom avskrivning enligt 10 kap KonkL.¹¹

2.2 4:5 KonkL

4:5 KonkL reglerar otillbörliga transaktioner. Lagregeln är omfattande och innehåller såväl subjektiva som objektiva

⁷ Håstad s.99-100.

⁸ Millqvist s.58.

⁹ Håstad s.100.

¹⁰ Lagkommentar, Mellqvist, 7 kap KonkL.

¹¹ Håstad s.101.

rekvisit. Grundprincipen bygger på att ingen borgenär ska gynnas framför den andre genom att gäldenären har ökat sin skuld strax innan konkursutbrottet och blev insolvent genom detta i samband med att motparten har haft kännedom om transaktionens innebörd.¹²

”5 § En rättshandling, varigenom på ett otillbörligt sätt en viss borgenär har gynnats framför andra eller gäldenärens egendom har undandragits borgenärerna eller hans skulder har ökats, går åter, om gäldenären var eller genom förfarandet, ensamt eller i förening med annan omständighet, blev insolvent samt den andre kände till eller borde ha känt till gäldenärens insolvens och de omständigheter som gjorde rättshandlingen otillbörlig.

Närstående till gäldenären skall anses ha sådan kännedom som anges i första stycket, om det inte görs sannolikt att han varken hade eller borde ha haft sådan kännedom.

Om rättshandlingen ägde rum mer än fem år före fristdagen, går den åter endast när den har gällt någon närstående till gäldenären.”¹³

2.2.1 Allmänt om återvinning

En viktig komponent till återvinning är återvinningsfristen då reglerna för återvinning är tillämpliga på rättshandlingar som skett inom viss tid före konkursutbrottet. Vad som är relevant i bedömningen är att identifiera en fristdag.¹⁴ Fristdagen är den dagen då det med säkerhet kan antas vara säkert att en konkurs kommer bryta ut. För att undvika att gäldenären försöker flytta fristdagen i syfte att undvika när återvinningsfristen börjar löpa

¹² Millqvist s.61.

¹³ 4:5 KonkL.

¹⁴ Prop. 1975:6. s.2.

bestäms denna som regel enligt 4:2 KonkL av tingsrätten till den dag då ansökan inkom.¹⁵

Tre perioder kan utpekats inom tidsrymden för rättshandlingars giltighet. Den första perioden är den egentliga tiden som åsyftas med återvinningstid. Tiden före konkursutbrottet där rättshandlingar som företagits blir återvinningsbara med olika tidsfrister beroende på om de skett till närstående eller inte. Den andra perioden uppstår mellan konkursansökningen, vilket är fristdagen och beslutet om konkurs. Denna period är vanligtvis inte lång men ingår likväl i den återvinningsbara tiden. Den sista perioden är den efter konkursbeslutet. I denna period är egentligen inga handlingar som gäldenären företar rättsligt bindande, undantagsvis är då medkontrahenten varit i god tro angående en handling. I sådant fall kan även en överföring som gjorts efter konkursutbrottet vara återvinningsbar.¹⁶

2.2.2 Krav på nackdel

Utöver de faktiska rekvisiten som ska uppfyllas måste också kravet på nackdel vara uppfyllt. Ett objektiva krav som stadgar att betalningen som återvinningen riktas mot ska ha inneburit nackdel för andra borgenärer. Denna nackdel specificeras i tre olika typer. Första sättet att åsamka en nackdel är genom att det mellan olika borgenärer sker en omfördelning av medel. Detta innebär att medel som skulle tillfalla en borgenär tillfaller en annan. Det räcker för att rekvisitet nackdel ska vara uppfyllt att en borgenär gynnas framför en annan borgenär. Ett typexempel är att en borgenär med en oprioriterad fordran erhåller betalning framför andra borgenärer med prioriterade fordringar. Denne borgenär hade möjligtvis vid utdelning inte fått full utdelning för sin fordran och således gynnas denne på andra borgenärers

¹⁵ Welamson & Mellqvist s.26-27.

¹⁶ Lennander s.76-77.

bekostnad.¹⁷ Andra sättet uppkommer genom att konkursboets medel minskar och därefter inte besitter täckning för att betala av sina skulder.¹⁸ Visserligen omfattas även det första sättet oftast av att tillgångarna minskat och täckning inte längre finns för att betala alla fordringar. Vad som anses vara typexemplet för andra sättet är tillgångarna minskat genom att gäldenären givit en gåva till någon som inte är borgenär. En annan indikation är att egendomen blivit svåråtkomlig då det jämföras med att egendomen har undandragits övriga borgenärer. Exempelvis kan detta ske genom att borgenären säljer egendom till en närstående som upprättar ett skuldebrev som inlöses efter konkursens avskrivning.¹⁹ Tredje sättet är att fordringarna som ska betalas av med konkursboets medel ökar vilket resulterar i att konkursboet inte har täckning för sina skulder.²⁰ I praxis är det omdebatterat huruvida situationen som huvudregel är tillräcklig för att nå upp till kravet av att innebära en nackdel för andra borgenärer. En situation som diskuterats kan nå upp till kravet är om en fordran uppstår mellan en borgenär och gäldenär där det belopp som gäldenären skulle erhålla är mindre än den fordran som uppstår mellan dem.²¹ Storleken på nackdelen inte är av betydelse utan endast uppfyllandet av det faktum att det finns en nackdel är nog för att möta kriterierna för rekvisitet.²²

2.2.3 Otillbörlighetsreglen

4:5 paragrafen i KonkL kallas med annat uttryck för otillbörlighetsreglen. Otillbörlighetsreglen är uppbyggd genom såväl objektiva som subjektiva rekvisit. De objektiva rekvisiten är att en rättshandling ska ha skett, nackdelsrekvisitet som redan berörts i kapitel 2.2.4 ska vara uppfyllt och slutligen att

¹⁷ Lennander s.102-103.

¹⁸ Prop. 1986/87:90 s.215.

¹⁹ Lennander s.105.

²⁰ Lennander s.102-103.

²¹ Lennander s.106.

²² Keller s.235.

nackdelen har föranletts av ett otillbörligt handlingssätt. Den slutliga delen består av ett subjektivt rekvisit i en bedömning av huruvida medkontrahenten har varit i ond tro.²³

Som utgångspunkt måste en faktisk otillbörlig transaktion ha skett. En frekvent utgångspunkt är om en rättshandling faktiskt skett och om gäldenärens medverkan grundas i passivitet.²⁴ Enligt lagberedningen ska passivitet ses som en godkänd rättshandling.²⁵ I många fall kan dock det subjektiva rekvisitet ond tro inträda och få passiviteten att ej beaktas som en rättshandling. Ett exempel på passivitet är om en gäldenär nekar en gåva. Nekandet av gåvan är till nackdel för borgenärerna men är trots det inte återvinningsbar eftersom en direkt nackdel inte föreligger.²⁶

Det subjektiva rekvisit som uppställs omfattar endast medkontrahenten och utgörs av ett så kallat ondroskriterie. Gäldenären i sig kan ha verkat med full insikt att skada borgenärer utan att det läggs vikt vid det när det kommer till dennes subjektiva rekvisit. Däremot är faktumet om en medkontrahent har befunnit sig i ont tro en ständigt återkommande diskussion som förvaltare ofta stöter på.²⁷ Speciella förhållande föreligger för närstående. I förarbetet till 4:5 KonkL så stadgas att närstående alltid presumeras i ond tro eftersom det anses att de har tillräcklig insikt i gäldenärens verksamhet för att veta om gäldenären närmar sig obestånd. Presumtionen bryts om den närstående kan göra det sannolikt att denne inte hade eller borde haft insikt. Beviskravet kräver alltså endast sannolikhet.²⁸

²³ Welamson och Mellqvist s.111.

²⁴ Lennander s.149–150.

²⁵ Prop.1975:6 s.205.

²⁶ Lennander s.151.

²⁷ Lennander s.155.

²⁸ Prop. 1986/87:90 s.126.

När det gäller övriga medkontrahenter så är det som nämnt ett ondtrosrekvisit som föreligger, således kan uppträdande av culpös karaktär vara tillräckligt. Bedömningen görs i flera steg där förvaltaren måste se till alla förhållande som medkontrahenten kan eller borde känt till. Den onda tron måste omfatta alla de objektiva rekvisiten ovan nämnda, huruvida medkontrahenten faktiskt bedömt situationen som otillbörlig eller ej är dock inte av betydelse. Följden av detta blir att medkontrahentens agerande inte i sig kan ses om otillbörligt i subjektiv mening. I stället infaller den otillbörliga delen då medkontrahenten objektivt sett är vid insikt att inte agera på det sett denne gör. En central fråga som uppstår handlar om undersökningsplikt. Det finns ingen preciserad rättsregel men en borgenär kan trots det ha undersökningsplikt för om det förekommer något som bör väcka borgenärens misstankar om att undersöka vidare. Exempel på detta är att betalning från gäldenären skett i osedvanliga betalningsmedel eller att osedvanligt förmånliga villkor ställs upp för.²⁹

Slutligen till det objektiva rekvisit som stadgar att en rättshandling ska ha varit otillbörligt. Åter igen ska påpekas att detta rekvisit syftar till rättshandlingens utförande och karaktär, inte till den etiska eller moraliska klandervärdigheten i en handling. Kort sammanfattat så ska otillbörlighetsrekvisitet förhindra illojala handlingar. Definitionen av en illojal handling kan jämföras med en handling för att undgå eventuella följder som en konkurs innebär. Målet är som tidigare stadgats att alla borgenärerna ska ha rätt till likabehandling. Därmed ska otillbörlighetsregeln verka för en korrekt och jämställd utdelning enligt förmånsreglerna ska upprättas. Bedömningen av

²⁹ Lennander s.160.

otillbörlighet görs sist när övriga objektiva rekvisit samt det subjektiva rekvisitet är uppfyllt.³⁰

2.3 **Condictio indebiti**

Rätten att återfå en felaktig betalning eller *condictio indebiti* som rättigheten även kan benämnas är en inte helt ovanlig händelse. Principen tar sitt fokus på betalningar med fungibel egendom. Fungibel egendom innebär egendom utan individuellt kännetecken som kan bytas mot annan egendom av samma slag, vanligtvis pengar.³¹ Både betalningar med högre belopp än vad en fordran utställts till och betalningar som nått fel mottagare omfattas av begreppet. *Condictio indebiti* tar sikte på just det återkrav som följer av en felaktig betalning. Återkravsrätten finns inte lagreglerad utan har istället utvecklats till en allmän princip. Därav är inte heller återbetalning alltid självklart. Trots avsaknad av lagstiftning är huvudregeln att fungibla medel som förvärvats genom en felaktig inbetalning är menade att gå åter. Till denna huvudregel finns tre undantag då betalning inte går åter.³²

Det första undantaget är i de fall då betalaren överför pengar trots att denne inte var skyldig att göra det. Till denna situation räknas även den händelse då en betalare betalar en fordran som hunnit bli preskriberad och sedan menar att betalningen skett av misstag. Enligt praxis har det åsyftats att en betalare i dessa situationer gjort betalningen avsiktligt efter övervägande, vilket således inte kan vara ett misstag. I stället ses denna typ av betalningar som förlikningar eller eftergifter och går därför inte åter.³³ Det andra undantaget berör den situation då mottagaren av betalningen inrättar sig efter denne. Inrättningen ska ha skett

³⁰ Lennander s.162.

³¹ Allt om juridik, ordlista.

³² Mellqvist & Persson s.36.

³³ Mellqvist & Persson s.36.

i god tro av mottagaren. Av godtrosbegreppet följer att mottagaren inte anat att betalningen har varit felaktig, varken sett till beloppets storlek eller sin faktiska rätt som mottagare. Omdebatterat är huruvida bedömningen ska göras lika eller ej för alla typer av företag eller drabba finansinstitut hårdare.³⁴ Inrättning efter beloppet innebär att vara av uppfattningen att pengarna är ens egna och konsumera den fungibla egendomen i vanlig ordning därefter. En relevant detalj till att inrätta sig innebär att mottagaren inte under den närmsta tiden efter att ha erhållit den felaktiga betalningen kan kräva att få behålla pengarna. I den situationen har mottagaren inte hunnit inrätta sig efter betalningen. Vad som är lång tid är ospecificerat, en månad ses som för lång tid och en vecka är knappt inom ramen för att ha meddelat i tid.³⁵ Dagens praxis för att behålla medlen kräver att någon form av inrättning har skett.³⁶ Betalarens oaksamhet är relevant i detta stadiet. Överdriven oaksamhet är inte till fördel för den allmänna omsättningen, trots detta bör företag och liknande aktörer vara aktsamma då exempelvis motargument gällande felbedömning av rättsläget inte är gångbart. Den tredje situationen är när det framgår av en författning att betalningsskyldigheten inte innefattar möjlighet att behålla felaktigt insatta belopp. Detta tredje undantag berör främst enligt praxis löner till statstjänstemän och köp av fast egendom.³⁷

Sammanfattningsvis kan alltså en uppställning av principen göras enligt följande.

³⁴ Gorton, JFT 4-5/2005 s.439.

³⁵ Lennander, IT 2/2020 s.73.

³⁶ Danielsson, JT 2008/09 s.434.

³⁷ Mellqvist & Persson s.38-39.

Betalning av misstag ska gå åter till betalaren.

Mottagaren kan dock få behålla medlen om:

- 1) *Mottagandet samt det fortsatta behållandet utförs i god tro*
- 2) *Mottagaren har inrättat sig efter betalningen*
- 3) *Allmän intresseavvägning talar för tillämpning av huvudregeln³⁸*

³⁸ Mellqvist & Persson s.41.

3 Rättstillämpning

3.1 Rättsfall återvinning

3.1.1 NJA 1978 s. 194

I rättsfallet NJA 1978 s. 194 konstaterades två faktum som än idag gäller. I fallet så närmade sig Turistcentralen i Stockholm AB (bolaget) obestånd. Bolaget hade hos sin bank ett checkkonto med kredit upp till 100 000 kr. De inbetalningar som skedde till bolaget via bankgiro hamnade hos bolagets checkkonto där banken enligt medgivande sedan kunde ta ut betalning för sin lämnade kredit. Den 16 september 1975 meddelade bolaget banken om sin ohållbara ekonomiska ställning samt att bolaget skulle försättas i likvidation. Trots detta så tillgodogjorde sig banken mellan den 16 september 1975 och det faktiska konkursutbrottet den 8 oktober 1975 ett belopp om cirka 30 000 kr. Som grund för käromålet menade konkursboet att banken gynnats framför övriga borgenärer på ett otillbörligt sätt samt att det rört sig om ett avsevärt belopp. I domskälen så nämndes det faktum att bolaget inte tydliggjort att banken inte längre ägde rätt att tillgodogöra sig medel från checkkontot. Trots detta så ansågs ändå de betalningar banken gjort till sig själv som en rättshandling även om passivitet förelegat. Slutligen så ansåg domstolen att betalningarna skett så tätt inpå konkursutbrottet samt att beloppet varit av avsevärd karaktär i samband med att banken gynnats framför övriga borgenärer. Banken var i ond tro då information om bolagets ekonomiska ställning getts. Därför ansåg HD att de överförda beloppen var otillbörliga och återvinningsbara.³⁹

³⁹ NJA 1978 s.194.

3.1.2 NJA 1981 s. 562

Rättsfallet NJA 1981 s. 562 har verkat som praxis för att tydliggöra att vid höga belopp är en transaktion otillbörlig bara med hänsyn till beloppet. Fallet berörde GAD Restaurang AB:s konkursbo (GAD) och NK Inredning AB (NK). GAD ingick ett avtal med NK där NK skulle inreda och projektleda inrättningen i en ny lokal. Avtalet slöts den 20 maj 1974 där det skrivs in att allt gods är NK:s tills full betalning erläggs. Den 25 februari 1975 uppgick summan som skulle avbetalas till cirka 3 600 000 kr, summan skulle avbetalas med 53 000 kr i månaden. GAD:s verksamhet gick dåligt under början på året och i juni var GAD uppenbart insolvent. På grund av insolvensen övertogs verksamheten av El Pilar Restaurant AB (El Pilar), som då också övertog avtalet den 13 november 1975 med NK. När avtalet överläts medförde det att NK övertog en fordran om cirka 3 200 000 kr mot El Pilar trots att GAD enligt det första avtalet hade rätt till restvärdet eller 430 000 kr, vilket var vad inventarierna i restaurangen värderats till. NK erhöll i och med att betalningsansvaret gick över en täckning för mer än säkerheten med ett avsevärt högre belopp. Täckningen omfattade hela fordran avseende 3 200 000 kr vilket då utan säkerheten var cirka 2 800 000 kr. Det var denna fordran som HD ansåg hade övertagits på otillbörligt sätt då NK endast hade säkerhet i 430 000 kr samt vid tiden visste att GAD var på obestånd men i och med obeståndet fick betalt för hela sin fordran framför andra borgenärer. HD stadgade att 2 800 000 kr är att ses som ett betydande belopp och att endast genom att bara se till beloppets storlek kan det tydliggöras att GAD:s övriga borgenärer hade missgynnats genom att GAD inte erhållit den summa de har haft rätt till.⁴⁰

⁴⁰ NJA 1981 s.562.

3.1.3 NJA 1988 s. 94

I NJA 1988 s. 94 hamnade en privatperson vid namn Björn G på obestånd och försattes i personlig konkurs. Beslutet fattades den 25 mars 1986. Med i konkursbouppteckningen var värdet av ett släp som till viss del skulle kvittas mot en fordran på Bilspedition AB (Bilspedition). Fordran var värderad till cirka 36 000 kr och släpvagnen hade ett återstående värde på cirka 19 000 kr som skulle betalas. Bilspedition upplyste förvaltaren om sin fordran och detta antecknades i konkursbouppteckningen. Bilspedition satte vidare in 36 000 kr på konkursboets konto, detta gjordes utan något förbehåll och en månad senare krävdes återbetalning för beloppet av släpvagnen. Vid tingsrätten yrkade Bilspedition att de hade rätt till utdelning av motsvarande belopp. HD ansåg dock att genom att ha betalat hela sin skuld förlorade Bilspedition sin rätt till kvittning. HD framställde att det finns omständigheter som kan få betalningar att gå åter. Exempel på detta var enligt HD när betalningen skett av misstag och betalningen inte kan ha varit åsyftad mottagaren samt att denne insett eller borde insett detta. I målet yrkar Bilspedition att betalningen ska ha skett av misstag och att således rätten till kvittning inte bör gått förlorad. HD delade inte bedömningen och lämnade yrkandet utan bifall.⁴¹

3.1.4 NJA 2017 s. 882

Ett nyare fall är NJA 2017 s. 882 där HD fastslog att undersökningsplikt föreligger för omständigheter som väcker misstankar om ett företags ekonomiska förmåga. Fallet berör Intercontainer Scandinavia AB (Intercontainer) och Swemaint AB (Swemaint). Företagen hade ingått ett avtal där Swemaint utförde tjänster åt Intercontainer. Intercontainer redovisade negativa resultat mellan år 2007-2011 och den 11 december 2012 meddelade Swemaint att de inte skulle utföra fler tjänster

⁴¹ NJA 1988 s.94.

förens de förfallna faktorerna som utställts hade betalats. Intercontainer betalade då mellan den 11 december 2012 och den 28 januari 2013 vid fem olika datum totalt 15 fakturor som utställts av Swemaint. Summan uppgick till cirka 970 000 kr. Konkursboet yrkade att obeståndet utbrutit den 31 oktober 2012 och att betalningarna om 970 000kr skulle återvinnas till konkursboet. Swemains skulle erhållit betalning under en tid då andra fordringsägare inte erhållit betalning, därför hade Swemaint gynnats före andra fordringsägare på ett otillbörligt sätt. Summan hade också varit av betydande karaktär. I HD godkändes endast prövningstillstånd i frågan om huruvida Swemaint varit medvetna om Intercontainers ekonomiska förutsättningar. Således blev frågan om det föreligger en undersökningsplikt. HD resonerade att en för långt gången undersökningsplikt inte är gynnsamt och skulle få oönskade konsekvenser. De ansåg trots detta att om en borgenär har anledning att misstänka att en gäldenär är insolvent är det upp till denne att i domstolen bevisa att denne trots detta var i god tro. Omständigheter som väcker detta beviskrav är bland annat om en gäldenär är i dröjsmål med att betala. I det fallet bör en borgenär ha inhämtat en kreditupplysning för att anses ha uppfyllt rutinåtgärder. I detta fall hade Swemaint enligt HD inhämtat tillräckligt med information. Det var heller inte ovanligt att Intercontainer var sena med betalningar. HD ansåg att Swemaint utfört den undersökningsplikt som bör föreligga och därför meddelades inte ytterligare prövningstillstånd. Trots detta så fastslogs ny praxis angående undersökningsplikten.⁴²

⁴² NJA 2017 s.882.

3.2 Rättsfall conductio indebiti

3.2.1 NJA 1994 s. 177

Skandinaviska enskilda banken (SEB) stämde RS Teknik Försäljnings AB (RS Teknik). SEB hade felaktigt uppfattat ett uppdrag från Dresdner Bank på vägnarna av ett tyskt bolag att till RS Teknik utbetala 50 000 kr. Vid tidpunkten hade RS Teknik utestående fordringar till det tyska bolaget som uppgick till 400 000 kr varav 200 000 kr var förfallna. SEB krediterade fordran och krävde att RS Teknik skulle betala tillbaka beloppet. RS Teknik menade att de varit vid god tro angående betalningen samt att beloppet vid tiden hade förbrukats. HD fastställde att det inte rörde sig om en traditionell conductio indebiti situation då en traditionell situation förutsätter att det är en betalare som trott sig vara gäldenär. HD diskuterade även att den otillbörliga förmögenhetsökningen ska ske via betalningen som går under conductio indebiti. Om RS Teknik fick behålla beloppet var det inte fråga om ett belopp som denne inte hade rätt till eftersom denna summa skulle avräknas mot de fordringar som RS Teknik hade på det tyska bolaget. HD ansåg att SEB:s centrala syssla var betalningsförmedling och att deras möjligheter till att överblicka den situation som fallet berör var bättre än RS Teknicks och således ansåg HD att SEB fick ta konsekvenserna av sin egen försumlighet.⁴³

3.2.2 NJA 1999 s. 575

Sparbanken Sverige förde talan mot Fortune Finans i likvidation AB:s konkursbo (konkursboet). Sparbanken Sverige utsättes för bedrägeri och betalade ut i egenskap av betalningsförmedlare cirka 9 300 000 kr till konkursboet som i tiden var i likvidation, men senare gick i konkurs. HD gjorde bedömningen att

⁴³ NJA 1994 s.177.

Sparbanken Sverige gjort betalningen i felaktig tro eftersom de överförda pengarna inte tillhört det företag som informationen kring överföringen stadgat. Därav har en viktig förutsättning misstagits. HD anser därför att förutsättningarna för *condictio indebiti* är uppfyllda. Vidare krävde Sparbanken Sverige direkt att betalningen skulle frysas och hade där med på kort tid framfört en reservation till betalningens riktighet. HD bemötte invändningen om att Sparbanken Sverige varit försumliga, de ansåg att i det sammanhang som lyfts i fallet kan inte försumligheten vara av sådan grad att det ska inverka på bedömningen.⁴⁴

3.2.3 UfR 2007 s. 3052 H

I det danska rättsfallet UfR 2007 s. 3052 H försattes ICEA Denmark A/S (ICEA) i konkurs den 7 mars 2007. Strax före den 4 mars avgavs en momsdeklaration där det påvisades att ICEA hade en fordran på 1 200 000 danska kr avseende återbetalning av moms. Momsen utbetalades strax innan konkursbeslutet kunde kungöras vilket medförde att Tull-och Skatteförvaltningen meddelade att betalningen skett av misstag och att det berodde på en felaktig kvittning. Tull-och Skatteförvaltningen påstod att de inte hade haft kännedom om ICEA:s konkursutbrott och att beloppet därför skulle gå åter. Flera argument berördes i fallet. Tull-och Skatteförvaltningen menade bland annat att de skulle hållit inne betalningen och istället kvittat med konkursboet om vetskap om konkursutbrottet hade nått dem. Ett argument om huruvida konkursboet inte hunnit inrätta sig efter betalningen fördes också. Vidare menade konkursboet att de varit i god tro angående betalningen eftersom en fordran funnits samt att kvittningsrätten försvunnit i och med betalning. Højesteret gjorde en annan bedömning än underrätterna. I underrätterna avslogs yrkandet och konkursboet

⁴⁴ NJA 1999 s.575.

behöll pengarna då principen om *condictio indebiti* inte var tillämplig när det funnits en faktisk fordran. Højesteret ansåg däremot att Tull-och Skatteförvaltningen befunnit sig i villfarelse angående ICEA:s obestånd. Betalningen sågs som betalning av en oriktig fordran, alltså enligt principen om *condictio indebiti*. Højesteret beslutade att betalningen, trots att en omfattande kontroll hade upptäckt ICEA:s obestånd, skulle gå åter enligt *condictio indebiti* principen.⁴⁵

3.2.4 NJA 2020 s. 334

NJA 2020 s. 334 berörde Smart Tandvård i Skåne AB (Smart Tandvård) och Your beauty transport i Umeå AB (Your beauty). Smart tandvård hade i en ansökan om tandvårdsstöd från Försäkringskassan skrivit in sitt plusgironummer i fältet för bankgironummer. Försäkringskassan hade sedan utfört två utbetalningar till Your beauty om totalt 279 603 kr. Smart Tandvård yrkade att pengarna ska gå åter enligt principen om *condictio indebiti*. HD resonerade så att Försäkringskassan erhållit en skuld till Smart Tandvård men instruerats att betala denna till Your beauty. Betalningen skulle gjorts i god tro av Försäkringskassan som inte enligt HD:s bedömning förstått eller borde förstått att felaktig information förmedlats av misstag. Genom betalningen befriades Försäkringskassan från sin skuld eftersom ingen ond tro kring betalningen kunde påvisas. Trots det har medel som skulle vara en tillgång hos Smart Tandvård överförs till Your beauty, därav erhöll Smart Tandvård rätt att rikta krav mot Your Beauty. HD stadgade alltså att en borgenär som av misstag instruerats att betala till fel gäldenär kan rikta krav mot tredje part om betalningen har befriat borgenären från sin skuld.⁴⁶

⁴⁵ UfR 2007 s.3052 H.

⁴⁶ NJA 2020 s.334.

4 Reflektion och slutsats

4.1 Utgångspunkt

Som nämnts i kapitel 1 bygger uppsatsen på en situation som inte innan berörts i praxis. Därav tydliggörs utgångspunkten som reflektionen utgår ifrån i ett exempel nedan.

Företag A försetts i konkurs. Nio månader innan konkursutbrottet erhåller Företag A en insättning om cirka 3 000 000 kr som överfördes till bolagets konto. Pengarna överfördes av Företag B efter de skrivit fel bankgironummer vid en utbetalning. Företag A använde cirka 500 000 kr för att betala av skulder till såväl närstående som juridiska personer. Totalt betalades fyra skulder av. Cirka tre månader innan konkursutbrottet betalas 2 500 000 kr tillbaka till Företag B. Pengarna som genom misstag överförts av Företag B kan omfattas av *condictio indebiti* och således ses som en skuld som därmed ska betalas tillbaka till Företag B. Företag A som strax efter överföringen tillbaka till Företag B hamnar på obestånd kan i sin tur begära att återvinna summan om 2 500 000 kr eftersom förutsättningarna i 4:5 KonkL är uppfyllda.

4.2 Reflektion 4:5 KonkL

Som start kan konstateras att i den tidslinje som en konkurs utgör och i det tidsspänn som återvinning förutsätter har en överföring likt ovan nämnda inträffat i en tidsrymd där återvinning kan ske. Som det stadgas i 4:5 KonkL ska en betalning gå åter om det är tydligt att bolaget innan eller i samband med betalningen blev insolvent. Företag A kan på grund av överföringen tillbaka till Företag B uppnått ett definitivt obestånd. Vidare för att återvinning ska vara tillämpligt måste Företag B ha gynnats framför övriga borgenärer och kravet på nackdel ska vara uppfyllt. I exemplet berörs en avsevärt stor summa som övriga

borgenärer gått miste om, det är även en typisk situation av nackdel när övriga borgenärer på detta vis inte kan ta del av summan. Möjligheten finns likväl att Företag B haft en oprioriterad fordran som prioriterats framför en prioriterad fordran.

Enligt praxis bör 2 500 000 kr ses som ett högt belopp. I NJA 1981 s. 562 ansågs ett belopp om 2 800 000 kr så pass högt att transaktionen bara med hänsyn till beloppet var otillbörlig. Således bör den överföring om 2 500 000 kr redan utan fortsatt utredning ses som otillbörlig när fastställande av tidsrymden och nackdel för övriga borgenärer har konstaterats. Otillbörligheten kan dock vidare diskuteras. Till att börja med har en rättshandling skett genom överföringen av fungibla medel. Rättshandlingen har därav varit otillbörlig då nackdelsrekvisitet varit uppfyllt och grundat sig på den otillbörliga handlingen att föra medel ur företaget strax innan konkursutbrottet. Därefter är det Företag B:s insikt som behöver diskuteras. I NJA 2017 s. 882 fastslogs undersökningsplikt om omständigheter som väcker misstankar föreligger. Problemet är att i situationen föreligger inte en faktura mellan parterna utan betalningen har skett utan någon föregående relation. Att kräva undersökningsplikt gentemot ett företag där ingen ursprunglig faktura existerat är inget som stadgas i praxis. Därför skiljer sig situationen från liknande praxis och vilket då inte bör kunna tillämpas direkt. Frågan blir då huruvida Företag B har varit i ond tro angående när 2 500 000 kr återbetalas. Visste Företag B om Företag A:s ekonomiska svårigheter. I NJA 2017 s. 882 ansågs det att banker och andra institut som dagligen verkar med utbetalningar har större ansvar och måste uppnå en högre säkerhet för att inte ha agerat culpöst eller i ond tro. En tolkning av detta kan innebära att Företag B har lägre krav för att påvisa avsaknad av ond tro. Däremot borde faktumet att inte full återbetalning skett väkt en tanke om varför en så stor del av beloppet återbetalats men inte

det fulla beloppet. **Frågan** kan då ställas om hela NJA 2017 s. 882 kan tillämpas och Företag B bör ha undersökt Företag A:s ekonomiska förhållande för att kunna vara i god tro angående återbetalningen. Eftersom inte full betalning skett är frågan om Företag B har kunnat anta att Företag A haft svårigheter att återbetala hela beloppet. Culpöst handlande kan uppfylla rekvisitet av ond tro. Eftersom Företag B har betalat in pengar på Företag A:s konto genom culpöst handlande är vidare ett resonemang att det culpösa handlandet kan sträcka sig så långt som att handlingen från början varit culpös och därför ska behandlas så under hela förfarandet med följden att pengarna inte ska gå åter.

Mer rimligt är att fallet skulle bedömas likt NJA 2020 s. 334 där nivån av culpa inte når upp till särskild hög nivå då misstaget gjorts av vad som kan ses som mänsklig faktor och HD menade att detta inte är tillräckligt för att gå miste om sina medel. Dessutom berördes i NJA 1988 s. 94 just frågan om misstag på grund av mänskligt agerande. Fallet diskuterade huruvida en betalning som utförts trots vetskapen om ett konkursutbrott innebär att rätten till kvittning går förlorad. HD delade inte bedömningen att utbetalningen av fordran som till viss del skulle kvittas kunde ske av misstag när det utbetalande företaget var väl medvetna om det kvittande företagens obestånd. Detta stärker resonemanget om att Företag B kan mista chansen att återfå sina pengar om de agerat culpöst och samtidigt borde ha misstänkt Företag A:s ekonomiska situation. Frågan om lång tid som preciseras i NJA 1978 s. 194 bör nämnas. En av faktorerna HD diskuterar i fallet är hur överföringarna skett tätt in på konkursutbrottet och därför är återvinningsbara vilket inte är självklart i den situation som diskuteras.

4.3 Reflektion *condictio indebiti*

Företag B:s överföring till Företag A är en tydlig betalning av fungibla medel som nått fel mottagare. Huvudregeln är som diskuterats att överföringen ska gå åter om inget av de tre undantagen är uppfyllda. Här kan främst en argumentation om att Företag A har inrättat sig efter betalningen föras. De fungibla medlen i bolaget har sammanblandats och blivit en del av Företag A:s tillgångar. Pengarna har sedan bevisligen används som Företag A:s egna för att betala av de skulder som existerat vilket kan tala för ett behållande av pengarna. Det som kan bryta presumptionen mot att pengarna inte ska gå åter är om Företag B nära inpå den felaktiga betalningen upplyser Företag A om detta. Då kan inte ett inrättande ansetts ha skett.

En annan fråga blir huruvida Företag A kan ha varit i god tro gällande betalningen. Om ingen skuld funnits mellan parterna är det tveksamt att 3 000 000 kr skulle överföras utan att någon undersökte varför. Det är självklart möjligt att företaget kanske haft så stor omsättning att stora summor konstant överfördes, men sannolikheten att ingen skulle undra över 3 000 000 kr som inte kommer från en utställd faktura är liten. Ett fall som berörde bedömningen av god tro är UfR 2007 s. 3052 H. Højesteret ansåg trots förekommandet av en fordran att principen om *condictio indebiti* var tillämplig då den statliga myndigheten befunnit sig i villfarelse om konkursutbrottet och att det därför skulle ses som en oriktig fordran. En tillämpning av detta i Sverige skulle innebära en lättnad i det annars relativt håra kraven på försumlighet och undersökningsplikt.

I NJA 2020 s. 334 sker betalningen genom ett misstag av mänsklig faktor. Praxisen som framställs av fallet innebär att krav kan riktas mot tredje part. Utöver fastställandet kring att rika krav ansåg HD att sättet som betalningen skett på aktiverat

principen om *condictio indebiti*. Vilket i sin tur bör innebära att det sätt som Företag B utför sin misstagsbetalning på också omfattas. På andra sidan i NJA 1994 s. 177 får SEB ta konsekvenserna av sitt eget försumliga agerande, dock bygger inte agerandet på en felskrivning men likväl är det ett misstag som ligger till grund för den felaktiga betalningen. Slutligen i en jämförelse med NJA 1999 s. 575 där ett bedrägeri låg bakom försumligheten preciserades faktumet att det inte finns ekvivalens mellan att bli bedragen och vara försumlig till den grad att *condictio indebiti* inte är tillämpligt.

4.4 Slutsats

Som berörts i reflektionen finns flera situationer när såväl *condictio indebiti* som återvinning är tillämpliga. Att de förutsättningarna ska medföra en möjlighet för konflikt mellan princip och lag varje gång en liknande situation uppkommer är inte rimligt enligt mig. Problemet ligger i att både 4:5 KonKL och principen om *condictio indebiti* blir tillämpliga då en skuld betalas tillbaka och genom det har undantagits borgenärer. Frågan blir vem som har rätt att behålla pengarna, den som betalat av misstag eller konkursboet och dess borgenärer. Eftersom saken aldrig prövats går det inte att fastställa med säkerhet. Enligt läran om rättskällorna och dess hierarki så går lag före princip, men kan det vara så enkelt när det inte handlar om rättskällor inom samma situation som är tillämpliga samtidigt, utan i stället rättskällor i två olika situationer som säger emot varandra. Det är alltså inte rättskällorna i sig som strider mot varandra utan utfallet av att båda är tillämpliga efter varandra som genererar problem först när medel ska gå åter, men sedan inte få behållas på grund av återvinning. Med analogier från praxis anser jag att *condictio indebiti* är tillämplig på situationen och att även om en diskussion kan föras kring undantagen, specifikt om inrättning skett, ska pengarna gå åter

under förutsättning att Företag B har meddelat Företag A om misstaget. Skulle inte upplysning skett menar jag ändå att Företag A mest troligt inte kan ha varit i god tro angående överföringen på 3 000 000 kr utan utställd faktura. Det finns absolut en möjlighet att argumentera för att återvinning är tillämplig, i synnerhet sett till beloppets storlek och sammanblandningen med de egna fungibla medlen. Ett problem ser jag i att betalningen åter skett med möjligtvis för stort mellanrum till konkursutbrottet för att i denna situation omfattas av återvinning.

Den främsta anledningen till att bättre praxis inte existerar ligger troligtvis i processekonomiska skäl. Då den misstagsbetalning som uppstår vid felaktig betalning till ett konkursbo eller strax före ett konkursutbrott kan anses vara en skuld tillbaka till det utbetalande företaget enligt *condictio indebiti* om undantagen ej gäller. Om skulden betalas med pengar som konkursboet sedan vill återvinna är alltså samma summa både en skuld och återvinningsbar beroende på vilken argumentation som förs. Principen om *condictio indebiti* eller återvinning. En synpunkt rent processekonomiskt kan vara att summan är så liten att den inte är värt att inleda en rättslig process för. Det är också möjligt att det är en stor summa som omfattas av både princip och lag. Då finns möjligheten att det är samma borgenär som tvisten ska ske mot som antingen har den avsevärt största fordran alternativt har den enda fordran i konkursen. I samtliga fall skulle en förvaltare mycket väl kunna anse att det inte är processekonomiskt att föra en rättslig tvist och troligtvis är detta varför inga fall likt det som lyfts under uppsatsen finns i praxis.

Sammanfattningsvis är det tydligt att det brister i lagstiftningen. Däremot om det endast beror på en lucka är inte självklart. Enligt min uppfattning är det snarare avsaknaden av lagstiftningen kring *condictio indebiti* ihop med nya förutsättningar för att

kunna begå misstagsbetalningar som skapar möjligheten för att både princip och lag blir tillämpligt samtidigt. Eftersom varje konkursförfarande skiljer sig från det andra och inget bolag på obestånd är det andra likt är det självklart att lagstiftningen måste vara så pass öppen att den går att tillämpa på varje förfarande. Tolkningsutrymmet är därför enligt mig av högsta vikt för att kunna argumentera för ett konkursbos rätt till återvinning. Eftersom principer inte har samma rättskraft som lagtext anser jag att det hade varit av högsta vikt att erhålla praxis för hur situationen ska bedömas. Detta då även om lagtexten ska gå före är det i min mening orimligt att en situation likt den som berörs alltid kommer ha utfallet att summan kan återvinnas till konkursboet endast på grund av rättskällehierarkin. Min uppfattning är att om pengarna ska gå åter enligt principen bör de också inte kunna omfattas av återvinning även om förutsättningarna finns. Att först erhålla rätt att återfå sin betalning som gjorts av misstag för att sedan bli av med denna då mottagaren varit på obestånd och konkursboet kan återvinna är en tydlig brist i lagstiftningen. Bristen bör kunna åtgärdas genom tydliggörande av vilka betalningar som kan vara återvinningsbara enligt 4:5 KonkL. Detta skulle motverka den brist som idag finns samtidigt som det hade gett tydlighet till en paragraf som annars präglas av tolkningsutrymme.

Källförteckning

Offentligt tryck

Lagtext

Konkurslag (1987:672)

Propositioner

Prop.1975:6 om ändring i konkurslagen
(1921:225) m.m.

Prop. 1986/87:90 Ny konkurslag

Litteratur

Håstad, Torgny; *Sakrätt avseende lös egendom*, uppl. 6 med supplement, Norstedts Juridik, Stockholm, 2000.

Keller, Marek; *Konkurs och process*, Iustus förlag, Uppsala, 2020.

Lennander, Gertrud; *Återvinning i konkurs*, uppl. 4, Norstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Mellqvist, Mikael & Persson, Ingemar; *Fordran & skuld*, Iustus förlag, Uppsala, 2022.

Millqvist, Göran; *Sakrättens grunder*, Norstedts juridik, Stockholm, 2021.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro; *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Welmanson, Lars & Mellqvist, Mikael; *Konkurs och annan insolvensrätt*, 11 uppl. Stockholm, 2013.

Artiklar

Danielsson, Christer; *Condictio indebiti: vad krävs för att en misstagsbetalning skall bli bestående?*, JT 2008/09. s. 434.

Gorton, Lars; *Condictio indebiti i nyare svensk rättspraxis*, JFT 4–5/2005. s. 439.

Jareborg, Nils; *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004. s. 249–250.

Lennander, Gertrud; *Misstagsbetalning och kvittning i konkurs*, IT 2/2020. s. 73.

Peczenik, Alexander; *Juridikens allmänna läror*, SvJT 2005. s. 4.

Internetkällor

Allt om juridik: Ordlista. Länk:
<https://www.alltomjuridik.se/ordlista/fungibel/>.

Karnov: Lagkommentar till 7 kap KonkL. Mellqvist, Mikael.
Konkurslag 1987:672.

Rättsfallsförteckning

NJA 1978. s. 194.

NJA 1981. s. 562.

NJA 1988. s. 94.

NJA 1994. s. 177.

NJA 1999. s. 575.

UfR 2007. s. 3052 H.

NJA 2017. s. 882.

NJA 2020. s. 334.